

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

92

Szerző: *Supka Géza*

Cím: *Pulszky Károly dr*

Forrás:

Világ

Dr
(Hely)

1922. 12. 22
(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Hely

Pulszky Károly

Idő

"1922"

Személy

Helyszám

SZÁZ MAGYAR ÉLET

PULSZKY KÁROLY DR.

IRTA: SUPKA GÉZA DR.

Az ókorban sorstragédia került ki az ilyen „esetek”-ből. Az újkorban — a legjobb esetekben — Herbertekről szólnak; nálunk pedig a lángész szokványos magyar golgotája lett belőle: közéleti ignoránsok csunya politikai játszmájukhoz adnak vágják ki s ha az önérzete nem bírja el ezt a szerepet, golyót röpöpent az agyába. — a lángész kihuny, elfelejtik, s a közéleti nagyságok egy embertestnyi fokkal feljebb kerülnek a maguk Jákob-lajtorjáján.

Vonal alatt írott életrajzban nem szabadna lexikoni adatokkal előállani! De mikor minden egyes ilyen lexikoni adata ennek az életnek egy-egy regényfejezet!

Buda városa éppen diszpolgárrá választja Windischgräetzel és Haynaut, minélfogva a lázadó külügyi államtitkár, Pulszky Ferenc, természetesen hazaáruló és természetesen emigrációba szorul. Itt a család végigéli a száműzöttségnek mindazokat a fantasztikus létformáit, amelyekről még nemrég úgy hittük, hogy Jókai csodás képzelőereje tudta csak elképzelni. Pulszky, a magyar nagybirtokos, a bécsi bankár veje, leckeadásból, privátákból tartja fenn a maga és családja életét. Persze, azért csakugy érinkezik vele az angol társaság, mintha most is aktív magyar lord lenne. Itt, Londonban születik a Károly fia is, akit James Martineau keresztel meg, a legnevesebb angol racionalista vallásbölcsele, akinek írásai után a legagyfurtabb skolasztikus se tudná kísütni, hogy vajon melyik church-nek avagy egyéb hitbéli szeparációnak a tagja. Ugyis volt aztán — Pulszky Ferenc mondja el az emlékirataiban —, hogy gyermekei nem oktatódtak vallásbelileg, amiből utóbb bajok származtak. Mert amikor Gusztit — Pulszky Ágostont — be kellett volna a pesti egyetemre iratni, hiányzott a bizonyítványából „a vallási oktatás”, s a rektor, Székács, nagyon megijed, amikor a fiu elmondta, hogy pozitív vallást nem tanult s a káté helyett az apja Gibbont adta a kezébe.

Közben az apának Kossuthal Amerikába kellett

mennie. Ez idő alatt a Kossuth-, meg a Pulszky-gyerekek együtt ottmaradtak Tanárky és Karády felügyelete alatt Londonban, sőt rövidesen nyilvános iskolára is kerültek. Ahol is egyetlen egy fontos dolgot tanulnak meg: gyűlölni a sneak-et, az árulkodót és az orvátamadót.

Ha Londonban vérbeli angolokká lettek a gyerekek — apjuk a tanuja —, Firenzében, ahová az emigráció további sorsa Pulszkyékát elvetette, bőséges alkalmaluk nyílt, hogy az emberi temperamentum másik végétét tanulják meg, a virágos város fölött, a Villa Petrovich sulla Costában, ebben a kivénhedt Augustinus-klastromban, amelynek óriási lakatlan termeiben és celláiban a bujócskázó gyerekek agya teleszivja magát a hétköznapiól irtózó romantikával. És aztán, mindeneken tul, az Uffizik, a Bargello, és a sejtelmes pinia-erdők, amelyek nemcsak Böcklinnek suttogták el a mesevilág csodás harmóniáit... Firenze nem a mumifikált művészet muzeuma; Firenze levegőjének oxigénje a művészet.

Aki elárulta a hazát, s akit ezért képmásilag fel is akasztottak, sőt — persze — hivatalvesztésre és polgári jogai megfosztására ítélték, úgy illik, hogy a vagyonára is rátegye a diadalmas uralom a kezét, még a gyerekeiből se lehessen ember. Így történt, hogy kenyérkereső pályára kellett a fiuknak menniök: Károlyból orvos legyen s menjen a két eddigi véglet között a középutra, Lipszébe. Tanuljon medicinát és minden medicinának legjavát, német józan-ságot. Hát nem ment a dolog. Firenze levegője megkapta a fiu agyát, szívet, művészettörténetet tanult ki. Ami akkoriban még nem jelentett ötödik fizetési osztályt, méltóságos titulusot, családi pótlékot s a szokványos beamteri tisztesség egyéb kommócióit, hanem jelentett félrecsapott, nagykarimájú kalapot, üres bugyellárist, hivatali műtyörkének fölünyes semmibevevését, nagy adag talián-kék égboltot s egy csomó szívbeli melegséget, amiknek mind együttvéve éppen ezidőtájt adta Murger mester a bohém nevet.

Ezenközben idehaza nagyot fordult a világ. Nincs az a bornirt reakció, amelynek előbb-utóbb vége ne szakadna s akkor kénytelen-kelletlen, szégyenszemre ki kell egyeznie a forradalommal, vissza kell szípotagnia az olcsón osztogatott „hazaáruló” titulusokat, sőt még a halálra ítéltekkel is kezelt kell fognia, vagy — ami ugyan nem több, de kellemetlenebb — minisz-

tereivé kell szegődnie azokat, akiket előbb kivégezt. Pulszky Ferenc is hazakerült, sőt hovatovább az ő vendégszerető háza lett a magyar világ közepe: a Nemzeti Múzeum saroklakása lett az ország agyveleje, ahonnan ezer idegszál ágazott szét a politikai, közgazdasági és kulturális ganglienekhez. Károly is „haza” jön, már tudniillik, mint ahogy a művész „haza” jöhet, akinek hazája e nagy világ. Csupa forrongás a lelke, patazkik belőle az alkotás vágya. Rövid pár esztendő alatt megteremtí az Iparművészeti Muzeumot; létrehozza a történeli ötvösműkiállítás (amihez hasonlót még nem produkált Európa); a 84-iki párisi világiállítás részére megszervezi a magyar osztályt, amellyel az ujkori Magyarország először és méltó formában lépett a nemzetek közötti kulturális versenybe; felállítja az Esterházy-képtárat; megalkotja az Országos Képtárat. Ezen felül folyóiratokat szerkeszt — és pedig úgy, aminő stílusban azóta Magyarország még nem vittek időszaki lapot; megírja a forrásmunkának is beillő Rafaello Santi életét; kiadja a legszébb magyar könyvet: az *Ötvösség remekét*. Közben folyton utazik a külföldön, ma Párisban, holnap Rómában s egyre-másra csinálja a szerencsés coup-kat, szinte hihetetlen intuícióval és még hihetlenebb szerencésével vásárol be a magyar képtár számára, úgy, hogy a külföld gyűjtő köreiből közmondássá válik, hogy ahol Pulszky Károly megjelenik, ott többé gyűjtő számára fü nem terem.

Közben megkapta Pulszky Károly az itthon elkerülhetetlen magyar betegséget is: belekeveredett a politikába, képviselő lett — s ebbe belepusztult. Magyarországon — rég megmondották ezt — ne politizáljon más, csak vagy nagyon nagy ur, vagy nagyon nagy gazember, mindenki más ráfizet, s a Sándor-utcai parlament épületébe is — hiába készült el hat hét alatt s hiába vállalt érte Ybl mester csupán tízévi garanciát — emberideget keverték habarcs helyett — tán azért tart ki már azóta is tiz helyett ötvennél is több esztendőt.

Az olyan fajta emberekből, aminők a Pulszkyak, nem megy tízenkettő egy tucatra s az életüket nem lehet a mi politikus krájlzérosaink rőjével mérni. Más méretek, más dimenziók, más egységek kellene ahhoz, mint amit a mi „kedves bátyámos”-világunk csak megálmodni is tudna. Valahogy a renaissance-emberek pattanásig feszülő lendülete rekedt bele a három Pulszkyba, amely szétfeszítette a mult század-

végi magyarság műmárványos, dunaünnepélyes kereteit. Michelangelo Mózesét nem lehet sem pávatollas Makart-csokrok közé, sem pedig neu-rokoko vitrinbe ültetni.

Szédületesen multságos volt például az az őszinte és becsületes beamteri rémület, amely a Pulszkyak egyik muzeumi utódjának az arcáról még évtizedek múltán is leírt, amikor nekem elmesélte a következő dolgot.

Az Országos Képtár, amelynek vezetője akkori-ban Pulszky Károly volt, az Akadémia épületében volt elhelyezve. Az Akadémia nagyterme, amelynek villogó nagy ablakai dél felé néznek, volt a vezető-őr dolgozószobája. Iróasztal, szék és sezlon volt a terem butorzata. S Pulszky Károly ugy hivataloskodott itt, hogy — *sit venta verbo* — pörére vetkőzött s nekifeküdt a napuak. Álmódzásai, amelyek közben annyi szép érték született meg, bizonyára Firenze napsütéses halmai felé vitték ilyenkor, holott... holott ő magyar királyi beamter volt, akinek felekkel is kellett érintkeznie. Amit Pulszky Károly igen decensül és artisztikusan oldott meg. Még pedig úgy, hogy felfedezte és megvette azt a vecsernyepalástot, amelynek szövetejé másik darabjából a Mátyás király trónkártyja készült. S ha kopogott a „fél”, akkor hirtelen magára borította ezt a fenséges szövetet... Hát persze, hogy cinizmusall, destruktívóval, sacrilegiummal és más ecetes spongyákkal kínálgatták a gérok-kos, sőt Ferencjózsef-kabátos kollegái.

Vagy hogy mehetett volna egy m. kir. pénzügy-miniszteri számfőtanácsos agyába az a história, amit néhai Nyáry Sándor mesélt nekem egykori „fő-nökéről”.

Pulszky bevásárló uton volt Párisban. Egy napon sürgöny érkezik Nyáryhoz: ő, meg a restaurátor, nyomban utazzanak Pulszky után, Páris, Hotel Royal, 225. ajtó. Felcsehődnék, harminc egynehány óra után Párisban vannak s egyenesen benyitnak a mondott szobába. Ahol is nyitott ajtó várta őket, de Pulszkyknak nyoma se volt; ellenben az asztalon egy kupacban francia arany, másik kupacban angol font, harmadik kupacban csekkék meg magyar bank-oták heverésztek. Ijedten kérdik a szobapincért, hogy hova lett az igazgatójuk. — Hja, ez az ur azt fűzi, hogy tessék rá egy kicsit várni, hirtelen London-ba kellett mennie, de visszajön nemsokára! — Tényleg, egy hét múlva visszakerült s nagy örömmel vette, hogy olyan lelkiismeretes tisztviselői vannak,

akik időközben leszámolták az önmagyott pénzt és jegyzőkönyvet is vettek föl róla.

A pénz tudniillik Pulszky Károly számára a szó szoros értelmében vett *quantité négligeable* volt; egyszerűen nem törődött vele, nem volt neki fontos. Egészen más fontosságok éltek az ő lelkében s hol-táig sem tudta megérteni, hogy mi közösség lehet aközött a rézmetszet között, amelyet Rembrandt szig-nált örök értékben, s aközött az acélmetszet között, amelyet az Osztrák-Magyar Bank kormányzója szig-nált — osztrák értékben. Elgondolható, hogy ilyen „laza erkölcsi feifogás” és a magyar politikai élet nem haladhattak soká egymás mellett, anélkül, hogy egymásnak ne verődjenek.

Meg is történt. Az egyházpolitikai harcok végső viharai paskolták végig a parlament izzó levegőjét. Minden voks, amelyet megnyerni vagy elnémitani lehet, nyereség a végvárában kétségbeesetten küzdő reakciós csoport számára. Hát még, ha az ugynevez-tett szabadelvű tábor egyik vagy másik vezéralakját sikerül „kilőni”! Vagy éppen, isten ments, magát az öreg Pulszkyt, a szabadkőművesek nagymesterét... Óhózzá magához persze nem igen lehet nyulni, tul-kemény, tulkérges törzsű tölgy az; de legalább valamelyik hajlását, úgy, hogy belevérezzék maga az öreg is.

A millenium esztendejének beharangozójával harsant fel a *hallali* és a liberális 48-as hagyományok táborának két balura keveredett járőre fujta meg a hajszára hívó kiáltót. Előbb nagy óvatosan arról be-széltek csupán, hogy az Országos Képtár igazgatója bizonyos 115.000 forintokról, úgy látszik, nem tud el-számolni, s aztán kivágták a nagy tromfot is, hogy ime, a szakmájában sincs otthon, mert állítólagos Rafael-képet vásárolt, amelyről kiderült, hogy nem is Rafael, hanem valami névtelen izének, valami Piombo Sebestyénnek a mázolósa ez a drága piktura. Már pedig az ilyen embernek el kell tűnnie stb., stb.

Pulszky Ágoston, addig is, amíg a vizsgálat le-folyik, nyomban írásban felajánlotta a miniszter-elnöknek, hogy az őccse révén az államra netalán háruló kárt hajlandó teljes összegben megtéríteni.

Pulszky Károly maga az egész hajszát sokkal a maga méltóságán alul valónak érezte, semhogy fölös szavakkal védekezett volna. Egyszerűen kiadta életé

munkájának legszebb dokumentumát: A Szépművé-szeti Múzeum részére vásárolt festmények, plasztikai művek és grafikai lapok lajstromát, a vételárak ki-tüntetésével. Se előszó, se védekezés, se mentegető-zés, se magyarázat: tessék, 300 kép (amiknek leg-alább a feléért ma száz múzeum irigykedik a magyar intézetre), 630 metszet, akvarell és kézírás, továbbá 113 szobor és dombormű, összesen 395.440 frt és 64 krajcár vételárban. S a legvéresebb az a fölényes guny, amellyel például Paolo Veronese gyönyörű vásznánál (de minden egyes tárgynál is) feltünteteti, hogy: „Ára 538 frt 20 krajcár.” Bizonyos az, hogy csak maga a Piombo-kép is már a vásárlása idején is messzi-messzi meghaladta azt az összeget, amit Pulszky Károly mind az 1043 műtárgyért együtvéve kiadott. Csakis a magyar politikai élet sivársága le-hetett az a millió, amelyben az ilyen vádak vissz-hangra találhattak.

Az ítélőtábla megindította az eljárást, Pulszky egy időre, éppen az egyházpolitikai javaslatok döntő tárgyalásainak hónapjaira, le is volt tartóztatva; de már a vizsgálat kezdetén s szabadlábra helyezték s az ítélet úgy szól, hogy „az eljárást úgy tárgyi, mint alanyi tényálladék hiányában beszüntetik”. De Pulszky Károly a maga részéről már a vád elhang-zása percében elintézte az egész ügyet s az egész magyar politikai „közéletet”. A pör befejezését Pest környékén, egy barátjának birtokán várta be, nem akart az ítélet elől meghátrálni, de nem érdekelte egyáltalán. Szemtanutól tudom, hogy a falusi kuria udvarán, egy nagy fa alatt káriyáztak, amikor az íté-lelet Pulszkyknak kézbesítették. Meg sem nézte, zsebre gyűrte s tovább játszott a pártit. Csak amikor be-fejeződött a játék, akkor vette ki a zsebéből, gu-nyosan mosolygott rajta s — másnap elutazott Bris-banebe, Ausztráliába.

De bármennyire felül is emelkedett külszínre a magyar politikai élet spadsassinjeinek kicsinyes szur-kálásán, a lelke mélyén ott fenekedett a rajta ejtett seb. Elutazásának évfordulóján föbelötte magát s most idegen világrészben pihen a magyar politika szivtelen gonoszágát egy olyan magyar érték, aki-nek méltatlan elmúlása felett — a nemzetközi tudománosság értékvonalán is — egy negyedszázad óta annyi meg annyi neves kutatót (csak Bodét és Strz-ygowskit említem) hallottam az őszinte emberi részvét hangján sajnálkozni.